

ANA VRAGOLOVIĆ: NEKA IZLAZAK IZ KRIZE ZAPOČNE SINDIKALNIM ORGANIZIRANJEM

Objavljeno: 18.12.2020

Otvaranje velikog broja raznih tipova trgovina i trgovačkih centara, širenje trgovačkih lanaca u privatnom vlasništvu, te prodor trgovačkih zona u gradove na mjesta gdje su nekad bile tvornice neki su od procesa koji su obilježili sektor trgovine u Hrvatskoj u posljednjih petnaestak godina.

Proces koji se najviše odrazio na raznolikost radnih uvjeta jest razvoj niza različitih oblika prodaje. Postoji ih čak 30, kaže [Pravilnik o klasifikaciji prodavaonica i drugih oblika trgovine na malo](#). To su, na primjer, specijalizirane prodavaonice prehrambenih i neprehrambenih proizvoda, tvorničke i klasične prodavaonice, mini marketi, supermarketi, benzinske postaje i prodavaonice na benzinskim, robne kuće, outlet prodavaonice, tržnice i sl. K tome, postoje i drugi načini prodaje, poput internet trgovina, kataloške prodaje i dr.

50 nijanski aktivne prodaje

Svaki od nabrojanih oblika ima svoje specifične probleme, a neki elementi koje dijele su sve veća primoranost na nuđenje različitih proizvoda kupcima, tzv. aktivna prodaja, i sve veći opseg posla.

Npr. [radnice u Tisku](#) preopterećene su količinom usluga koje Tisak nudi kupcima, od uobičajene prodaje novina, sokova, grickalica do primanja uplata za režije i slanja paketa.

Radnice zaposlene na benzinskim postajama prave hot-dogove, sendviče, salate, smoothije, primaju robu, čiste stolove za kupcima, uz to, osnovni posao im je posao blagajnice, pa moraju stalno biti koncentrirane kako bi točno naplatile hrpu različitih usluga i proizvoda...

“Radimo zamazani jer smo pekari, baristi i slastičari, a uz to moramo nasmiješeni posluživati ljude u čistoj robu što je nemoguće!”, rekla je jedna [radnica INA-inog Fresh Cornera](#). Uz to moraju kupcima stalno nuditi proizvode koji su trenutno na akciji. Nekim kupcima nutkanja su naporna pa se izgalame na radnice.

[U prodavaonicama igara na sreću](#) radnice prodaju desetine vrsta igara i također često dolaze u neugodne situacije zbog kupaca koji se nagnju kako im se prohtije, dobacuju razne seksističke komentare i unose im se u lice ako im nešto nije pravo.

Za katalošku prodaju potrebno je tražiti kupce po bespućima interneta ili nagovarati bliže i dalje susjede, rođake i prijatelje da nešto kupe. Radnike se često angažira da rade od kuće, a plaća nije sigurna, već ovisi o količini prodanih artikala.

Jedan radnik na više radnih mjesta

Rad u trgovinama s prehrambenim i neprehrambenim proizvodima nosi svoj set problema. O nekima od njih razgovarali smo s Marijem Ivekovićem, predsjednikom Novog sindikata, koji je bio zaposlen u nekadašnjem Unikonzumu:

“Blagajnice zaposlene u klasičnom kvartovskom dućanu često nemaju gdje sjesti, a dućani su male kvadrature pa je gužva, što uzrokuje neprilike dok se slaže roba, i potencijalne ozljede leđa, zbog nemogućnosti da se teret diže u pravilnom položaju.

U supermarketima je najčešće jedan stalni blagajnik, koji radi stopostotnim intenzitetom. Kolegu ili kolegicu poziva po potrebi, što opet njih preopterećuje, jer moraju skakati dok slažu police ili rade nešto u skladištu. Zvoni im da moraju hitno doći jer se stvorio red od 50 klijenata, oni ih moraju 'očistiti' i brzo trčati natrag na svoj posao.

Ima dućana koji ne dozvoljavaju radnicama da sjede, ima onih u kojima moraju sjediti, ali nemaju ergonomski dobra sjedala. Ono što je jedinstveno jest strahovita opterećenost”, kaže Iveković.

Previše obaveza koje padaju na leđa svake radnice uzrokuju i visoku razinu stresa, koja ide do te mjere da radnice piju tablete za smirenje. Na radnom mjestu ne smiju ni sekunde mirovati – čak i ako nema kupaca, ako je mašina za salame i sireve sređena, a sve iz skladišta složeno, pa doista u tom trenutku nema nikakvog posla, nadređeni radnicama znaju reći da svejedno moraju hodati uz police i pregledavati proizvode, izvlačiti ih prema rubovima policia da se bolje vide i sl.

Za usporedbu, prije tridesetak godina, kad je Iveković bio radnik Unikonzuma poslovi su bili podijeljeni, pa radnici nisu bili rastrgani radeći na nekoliko radnih mjesta.

“Ako su postojale dvije blagajne radile su obje. Znalo se u kojem dijelu dana je manji pritisak i tako su se radile smjene. Danas poslodavci pokušavaju štedjeti preko maksimuma, pa recimo u Lidlu stalno radi jedan blagajnik i stalno je gužva. To je preveliko opterećenje, veliki psihički pritisak i velika odgovornost. Nekad si morao više računati, ali obračun je bio puno lakši – postojao je novac i roba, danas ima 10 vrsta plaćanja, kartice, mobiteli, drugi virtualni oblici plaćanja, bonovi, krediti. Također, za svaki manjak krivi su blagajnici, a nekada je postojala kolektivna odgovornost. Ljudi su pazili jedni na druge, znali su da će oni odgovarati ako netko od njihovih krade, pazilo se i na kupce”, objašnjava Iveković.

O mnogim dodatnim problemima nitko i ne razmišlja, a radnici su navikli raditi u zapravo neadekvatnim uvjetima. Recimo, prihvata robe je na puno mjesta na otvorenom pa se u radno vrijeme mijenjaju klimatski uvjeti i nema zaštite od kiše i vjetrova kad se izlazi van.

Cijene se mijenjaju zbog akcija na dnevnoj razini, a to je jedan od poslova koje treba napraviti ujutro prije početka akcije i smjene. Ako nije izvršena promjena, ako radnici nisu stigli na vrijeme, pa su naletjeli na kupca koji pita zašto proizvod već nije snižen, ima i reklamacija i kazni, pa se teret posla opet najviše lomi na šljakerima.

Kao što smo vidjeli u gore navedenim primjerima, iako se čini jednostavnim, rad u trgovini zapravo se sastoji od jako puno detalja na koje treba paziti i koje treba napraviti na vrijeme da bi trgovina radila glatko od početka do kraja radnog vremena. Iveković zaključuje: "Rad u trgovini smatra se početnim radom koji svatko može, i zbog toga se jako podcjenjuje. Ipak, treba znati raditi."

Zbog krize se povećalo verbalno nasilje

Svim spomenutim (i nespomenutim) problemima trebamo dodati onih par najvećih, svima zajedničkih – plaće jedva dovoljne za režije i hranu, radno vrijeme od petka do svetka, oko [16 milijuna neplaćenih prekovremenih](#) sati godišnje.

Povećanje plaća, reguliranje radnog vremena i prekovremene sate trebalo bi ugovoriti kolektivnim ugovorom. Npr. u radno vrijeme trebalo bi se uračunati barem 15 minuta prije otvaranja i 15 minuta poslije zatvaranja, kako bi radnici imali vremena presvući se i napraviti poslove koji moraju biti napravljeni prije nego se trgovina otvori. Slaganje policajca izvan poslovnog radnog vremena, ili inventura, također bi se trebali pisati u radno vrijeme.

U periodu od ožujka do danas pojavio se i novi set problema – stalna izloženost opasnosti od zaraze koronavirusom, slaba zaštićenost i problemi s neugodnim kupcima koji ne žele nositi maske i pridržavati se epidemioloških pravila.

Neki radnici kažu da su pokušaji krađe češći, jer maska djelomično zaklanja lice, uz uobičajeno skrivanje pod kapom ili šiltericom, a [Sindikat trgovine Hrvatske tvrdi](#) da su verbalno i psihičko nasilje, koje nad radnicama provode kupci, u porastu. Stoga zahtijevaju da socijalni partneri (Hrvatska udruga poslodavaca-Udruga trgovine i sindikati) rasprave o tom problemu, i osmisle način zaštite radnica i radnika.

Granski kolektivni ugovor i kućni kolektivni koji bi adekvatno obuhvatili sve navedene probleme ono su što treba sektoru trgovine. Međutim, sindikalna razjedinjenost u sektoru je velika – ukupan broj sindikata gotovo je nemoguće odrediti, a zaštita radnika kolektivnim ugovorima minimalna. Prema [istraživanju sociologa Dragana Bagića](#), u sektoru trgovine krajem 2013., bilo je samo 12 kućnih kolektivnih ugovora. U međuvremenu su neki od njih prestali važiti, poput kolektivnog u Konzumu, pa je pitanje koliko je radnika uopće sada zaštićeno.

Sindikalno organiziranje u trgovini je moguće

Postoji ustaljeno mišljenje da je sindikalno organiziranje u trgovini nemoguće, a da problema i prepreka ne nedostaje, tvrdi i Iveković: "Radnici su raštrkani po dućanima, nisu svi na jednom mjestu kao u tvornici, što bi olakšalo komunikaciju, jer se međusobno bolje poznaju. Danas svaki dućan ima kamere, zbog čega se boje razgovarati s predstavnicima sindikata. Zbog umora često trče kući odmah nakon smjene.

Poslovođe imaju velik utjecaj, što je problem ako firma ima antisindikalnu politiku. Njima se kaže – pazite da se ljudi ne organiziraju. Onda to može biti problem, jer su radnici djelomično ovisni o poslovođi, npr. bolje je s njim biti u dobrom odnosu kako bi bolje prošli kad se rade smjene. Ima slučajeva u kojima uprava želi da se ljudi organiziraju, ali u žuti sindikat. Onda se sindikat, poslovođe i uprava dogovore, pa se ljudi učlanjuju – takvo organiziranje ide super.”

Ipak, kaže da se ta teza o nemogućnosti organiziranja ponavlja od devedesetih i opovrgava ju primjerom uspješnog organiziranja akcije: “[1994. je bio generalni štrajk](#) upozorenja, organiziran na razini države. U Unikonzumu smo imali jaki tim u sindikatu i razradili smo strategiju – obavijestili smo sve članove da idemo u štrajk, a organizirali smo nekoliko ključnih mjesta, npr. telefonsku centralu. To je imalo efekta jer se portir javljao na telefon, ali nije spajao s uredom generalnog direktora, govorio je da je u štrajku. Preko automatske obrade podataka poslali smo poruku da smo u štrajku na sve blagajne u firmi, pa se blokirao rad, a na taj način i transport. Naša organizacija bila je jedna od najuspješnijih u tom štrajku.”

Zajednička borba za neradnu nedjelju

Aktualno pitanje oko kojega su se ujedinili radnici na regionalnom nivou jest uvođenje neradne nedjelje, a glavni argument za uvođenje je prevelik broj sati koje radnice odrađuju – što prekovremenih, što unutar radnog tjedna, koji je često duži od 40 sati propisanih Zakonom, a nerijetko se prolongira i na vikend. Zbog toga treba uvesti dan koji bi za sve bio zajednički i neradni. Nedjelja se ističe kao najprikladnija, jer je kalendarski tjedan ustrojen tako da se radi i ide u školu od ponedjeljka do petka, ponekad i subotom, a većini radnica i radnika zadnji je dan u tjednu slobodan.

Slovenija je već uvela neradnu nedjelju i blagdane – kroz Izmjene Zakona o trgovini, prihvaćenog u Narodnoj skupštini 29. 9. 2020. s velikom većinom. Ipak, izmjenama nisu zadovoljni slovenska vlada ni Gospodarska komora Slovenije, a čak se priča o pokretanju postupka za ocjenu ustavnosti odluke Narodne skupštine.

Neradna nedjelja u Crnoj Gori. Printscreen - [Al Jazeera](#)

U Hrvatskoj je Ustavni sud do sada dvaput ukinuo zabranu rada nedjeljom zbog ograničavanja slobode poduzetništva – prvi put 2004., a drugi put 2009. Pritom se u javnom diskursu zaboravlja da Ustav RH garantira radnicima pravo na tjedni odmor.

Uvođenje Zakona o neradnoj nedjelji, HDZ-ovo predizborno obećanje, koje je sredinom rujna [potvrdio premijer Plenković](#), “traži balans između onoga da se u načelu ne radi, a da omogućimo jedan broj nedjelja koji bi bio radan”. Poslodavci bi

htjeli 16 radnih nedjelja u godini, jer ih je, prema njihovom izračunu, 16 profitabilnih.

Sindikatske trgovine Hrvatske zadržao bi se na 5 radnih nedjelja, dok Iveković odbacuje prijedloge koji se cjenkaju brojkama kao improvizaciju.

Objašnjava princip po kojem su dućani bili organizirani prije pedesetak godina: "Postojali su dežurni dućani. Raspored je bio javno objavljen, znalo se gdje dućan radi, pa je onaj tko je baš morao ići kupiti nešto u nedjelju to mogao. Radnici su znali par mjeseci unaprijed koju će nedjelju raditi. U Zagrebu bi mogli organizirati dućane po kvartovima – svake nedjelje bi mogla biti otvorena dva dućana, a ima ih toliko da bi svaki bio otvoren nedjeljom možda dvaput godišnje. Raspored bi se radio ravnomjerno, prema kvadraturi, broju zaposlenih, prometu..."

Prateći rasprave na društvenim mrežama, primijetili smo da se trgovkinje i trgovci često pitaju zašto ne mogu od države dobiti neki dodatak na plaću, nagradu za marljiv i naporan rad. Najprije, poslodavci nam nisu prijatelji da nam poklanjaju bilo što jer smo im dragi – oni u kapitalističkom sistemu stoje na suprotnoj strani radnicima. Vode se isključivo interesom profita – kako zaraditi što više, a troškove, što uključuje i izdvajanja za radnike, smanjiti koliko je god moguće.

Zbog toga se za povećanja plaća, dodataka na plaću i druga prava, poput bolje organizirane zaštite na radu, trebamo izboriti. Unatoč opisanim problemima s organiziranjem, oko neradne nedjelje postoji konsenzus – to bi moglo biti pitanje oko kojega će se trgovkinje i trgovci okupiti i krenuti u borbu za poboljšanje vlastitog položaja. Bilo da taj ili neki drugi problem postanu startna točka otpora, njihove zahtjeve svi zajedno trebamo podržati!

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije, putem natječaja za potporu novinarskim radovima objavljenog 30. 6. 2020.

Izvor naslovne fotografije: [Srbija za neradnu nedelju](#)

Autorica teksta:

[Ana Vragolović](#)

Preporučite članak:

Like 0